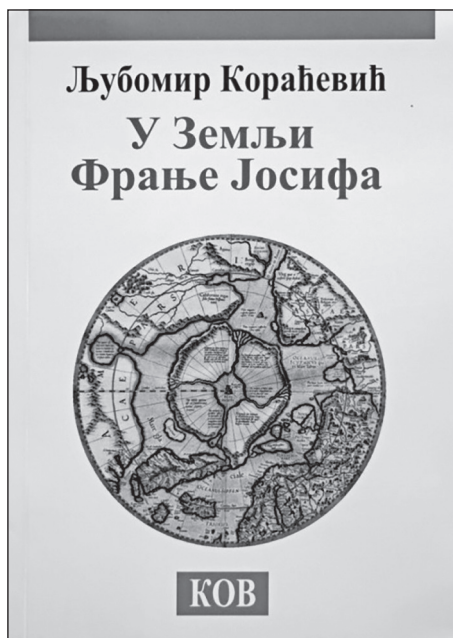

Јана Алексић

КРИСТАЛИЗОВАНА ЛЕПОТА СЕВЕРНИХ ПЕЈЗАЖА
У НЕСАВРЕМЕНОМ УМУ ОТШЕЛНИКА:
КЊИЖЕВНОАКСИОЛОШКА ПРИЗМА
ЉУБОМИРА КОРАЋЕВИЋА У РОМАНУ У ЗЕМЉИ
ФРАЊЕ ЈОСИФА

(ЉУБОМИР КОРАЋЕВИЋ, У ЗЕМЉИ ФРАЊЕ ЈОСИФА, КОВ,
ВРШАЦ 2023)

Роман *У Земљи Фрање Јосифа* (2023) један је од ретких у српској књижевности где се провлачи идеја о насушном постизању сагласја модерног појединца са својим непосредним окружењем. Благо/дискретно ангажовани набој овде не угрожава естетску компоненту, пресудну за квалитет уметничког остварења и његову књижевну репрезентативност. Еколошки активизам, посебно ако је диригован из неког центра моћи, неретко је лицемеран и лажан јер се своди на агенду која наше навике и понашање прилагођава пожељним културним обрасцима. Љубомир Кораћевић је, сходно списатељском етичком компасу, желео да избегне дириговану хипокризију. Зато овај роман не можемо сврстати у домен еко-фикције. Стиче се утисак да његов аутор, пре него на развој еколошке свести, овде пледира за повратак

савременог човека своје примарном упоришту, а тиме и за ревитализацију исконских веза са природом као *творевином*.

Кораћевићев јунак, грађевински техничар, запослен у фирми чија је основна делатност рушење постојећих здања ради изградње нових, посредује карактеристике онога који је таквом начину пословања неприлагођен. Отуда, симболички нимало случајно, он је задужен за пројектовање прозора, оивчених отвора који пропуштају светлост другачијих увида. У ери када се у архитектури функционалност простора претпоставља монументалности ради постизања веће продуктивности, овај сензитивни јунак – чија је најчешћа лектира за понавање основа књига *Живије знаменијих зографа, неимара и дијака* – осећа дубинску, егзистенцијалну нелагоду. Епизода рушења једне од зграда чувеног Гетеовог универзитета у Франкфурту симболички одсликава радикални раскид са тековинама традиције, макар она била и лоша, а тиме и са старијим начином одржавања културне хегемоније. Прагматични ум наследника тог система залаже се да изнађе нове видове одржавања хегемонског дискурса и поједностављене слике света, што укида и најмање разлике које поимамо као обележја или амблеме културног идентитета. Ово рушење симболички наговештава и то да је све оно настало под окриљем цивилизације пролазно, упркос истрајним људским напорима да се тој пролазности супротставе, па макар и пуким памћењем.

Зато Кораћевићев јунак у потрази за властитим потребама и приоритетима уједно осваја механизме да се одупре предрасудама епохе у којој свој живот жели да (пре)осмисли. Овде су кроз критички филтер праве литературе пропуштени многи актуелни друштвено-политички и економски феномени који обликују стварност, не само људи на нашим просторима, него и целе западне цивилизације, данас са пространим утицајем на готово свим меридијанима. Отуда у овој романескној приповести провејава *дух несавремености* као уметнички гест непрестајања на егзистенцијалистичку парадигму властите историјске епохе. Кораћевићев јунак Милошевић јесте недостатни, али аутентични представник тог духа, јер не иступа у име анахронистичких идеала и вредности, већ у име своје савести и немоћи да се са њом докраја помири. Он не жели да лепоту непознатих предела цени „на основу Колумбових стандарда” нити да усвоји начин разумевања света који му препоручују његови претпостављени. Реч је о типским представницима модерног односа према животном простору којима ниједан камен није свет. А изузимањем светлости из света, свако подухеће или делатност морају бити утилитаристички сагледани и употребљени.

У својој апартној несавремености, Кораћевићев јунак, међутим, није од оних Бернхардових или Уелбекових циничних резонера декадентних навика и идеја

савременог западног друштва који се, сасвим спонтано оглашавају у тематском пољу средњоевропског романа. Нити је од оних Хандкеових контемплативаца који у интимним шетњама са собом покушавају да промотре филозофске исходе властите свакодневице. Он је пре самосвојан трагалац за непрестано измичућим смислом, без потребе да по сваку цену означи тачне духовне координате овог света, али које својим мисаоним кретањем свакако бележи.

Милошевићев ескапистички порив колико је дубоко личан, толико је универзалан. Он има свој континуитет и отпочиње настојањем једног петнаестогодишњака да „здраворазумски размотри тежњу за постојањем и животом који би морала бити непомућена, неодољива и чиста”. Без изузећа њега подстиче и токсичан однос са партнерком Јулијаном, женом са инвалидитетом и хистрионским поремећајем личности. Њена титанијумска протеза на ампутираном делу леве руке са сензорима којима се симулира реални додир једна је од бројних синегдоха у роману која оглашава трансхуману еру као нужни оквир света чији се хуманистички принципи нетом деконструирају. Премда оличава површност нашег доба, оптерећеност сексуалношћу и телесношћу, која пристаје на варијетете дигиталне понуде дезинтегришуће по саму телесност, управо као преосталом својству хуманитета, Кораћевићева Јулијана због своје одрешитости, продорности и животног витализма носи снагу великих јунакиња у светској литератури, попут, на пример, Текеријеве Беки Шарп, Золине Нане или Црњанскове Лоле Монтез. Њен карактер, међутим, своје адекватно осветљење добија у окружењу у којем су на етичкој и аксиолошкој скали критеријуми другачије прераспоређени него што су били у фикционалним световима поменутих класика. Милошевићева и Јулијанина отуђеност као синдром модерних љубавних веза, односно разилажење у пројекцији животних приоритета, примарни је показатељ кризе основних друштвених институција – брака и породице. Отуђеност Милошевић доживљава и у друштву познаника и пријатеља из своје садашњости и прошлости, чиме на прворазредан начин баштини модерно осећање света:

Он, Милошевић, често је губио све што му је наизглед припадало, а што га је, по сопственом уверењу, чинило човеком којег је немогуће побркати са неким другим. Све што је чинило његов живот, дојакошњи, све што се чинило некад неодвојивим од њега, изненада је постало удаљено и страно. И он је, притом, постао једнако стран свему у чему је до сада живео. Није више ни у сећању препознавао људе, односе, чак ни зграде и улице.

Попут ахасфера, он се, испрва као гастарбајтер, а потом као непатворени егзистенцијалиста, вољом приповедачеве свести помера из места у место,

описујући, притом, путању од Шумадије до Будимпеште, Франкфурта и Талина, на обали језера Харку у Естонији, а потом, преко Санкт Петербурга и Мурманска, Баренцовог мора до арктичког архипелага. Милошевић се под окриље ледених предела склања гоњен потиштеношћу као психолошким покретачем и као обележјем духовног расположења неприпадника владајуће диспозиције света. С друге стране, јунаков сензибилитет не пристаје ни на какву врсту компромиса са собом, јер рано овладавши „способношћу да замишља незамисливо”, а са примислом о томе да је већи део досадашњег живота „провео у имагинаријуму, у далекој земљи изобиља”, он схвата да је дошао час његовог повратка „у свој изгубљени завичај, откуд је некад давно отишао”. Тај изнађени изгубљени завичај за њега, према свим личним вредносним параметрима, јесте „царство леда и снега”, најсевернија насеобина човечанстава. Управо тамо где су климатски и животни услови потпуно другачији, штавише негостољубиви, како и сам примећује, чак би и са природом најусаглашенији архитектонски концепт морао да се мења. Јер, људско становање јесте прилагођавање творевини, а она уместо функционалности захтева елементарност. Милошевићу то није страно. Његова идеја о пројектовању кућа такође је у вези с његовим продубљенијим разумевањем дубље и нераскидиве везе између човека и његовог окружења. Тако у мислима пројектује паметну кућу с пуњачем за електрични бицикл и козарником за три до пет коза, „где би, осим воде од прикупљене кишнице и струје из соларних система, било, дакле, и млека”. А живот у таквом окружењу би изискивао узгајање коза и пчела.

Кораћевићев јунак тако на естетски плодотворан начин преузима улогу *ош-шелника*, појединца који се, попут идиоритмика, склања од вреве и буке света у пределе оплођене тишином ради несметаног созерцања и молитве. Њему је, носталгичном за пуноћом, очигледно насушна воља за формулисањем исконских питања, макар оних која су делотворна у његовом и нашем постхуманом и постистинном добу. Премда религијски аспект у Милошевићевом самопрогонству изостаје, он, по своме домену и карактеру, у Кораћевићевој литерарној транспозицији задобија библијске размере. Можемо га тумачити као одсудни отпор најави последњих времена или антиципацији апокалиптичног стадијума човечанства, али сам приповедач на почетку последњег поглавља у својој сликовитости недвосмислено ставља до знања да је реч о реминисценцији на познати наратив о праведном човеку који преживљава потопљени свет огрезао у греху и расулу: „Сцена је библијска, старозаветна: морем плови барка. У барци је група људи, а међу њима и Милошевић”.

Кораћевић не исписује још једну оду привременог ескапизма који је постао владајући тренд међу добростојећим западњацима, заточницима филозофије

мегалополиса. Иако самовољно напуштају своје стално боравиште да би се настанили у пределима на рубу цивилизације, њихове конформистичке навике остају неискорењене. Ту грану туризма маестрално описује Силван Тесон у роману *У шумама Сибира*. Кораћевићевом јунаку није, попут Тесоновог јунака, поред (само)изолације за медитативне излете, потребно и узбуђење које му може приредити тек некакав егзотични крајолик, измештен са хоризонта епохалне свакодневице. Милошевићев ескапизам, иако има туристичку форму и подједнако је привремен и краткотрајан, састоји се у томе да у „кристализованој лепоти” северних пејзажа, митопоетски пројектоване аркадије – донекле и под духовно-естетичким оболем Црњанскове хиперборејске визије. Премда је та изнутра освајана али не још и освојена аркадија окрњена малигним на сртајима цивилизацијске грамзивости и научне љубопитљивости, у њој јунак романа колико-толико успева да разабере неуралгичне тачке свог идентитета, ма како то данас парадоксално звучало – јединственог и непоновљивог. Кораћевић свом јунаку штедро пружа привилегију да буде обасут леденом тишином у којој би „могао да нестане”, али након које се прича завршава уздахом, тектонским а самосагоревајућим, јер правог преображаја можда и нема. Чини се да се данас на овом умреженом земаљском шару и не може наћи парче земље за потиштене људе на прагу зрелости када праве пресек досадашњих жеља, циљева и достигнућа, благо разочараних властитим учинком колико у односу на свет толико и спрам својих могућности.

Тако је роман *У Земљи Фрање Јосифа* наслоњен на велику традицију европског модернистичког романа. Међутим, нарација овде не прати сасвим химере јаког сопства, чија је свест у свом незауостављивом току увек супериорнија од озакоњених привида садашњости. У Кораћевићевом роману раскорак се јавља између изразите субјективности самог јунака и историјски детерминисаног света, а чији су значајни ослонци у тековинама самог Другог светског рата. У болном дијахронијском пресеку Кораћевићев приповедач успева да веома интелигентно укаже на оне континуитете и паралеле на којима почива духовна криза наше савремености која жуља и његовог јунака. Овај роман из тих разлога садржи и елементе сатиричног, па и пикарског романа, чији је циљ и да у шало-озбиљном тону разобличи друштвене струкуре и владајуће етичке принципе. Ипак, писац мудро избегава било какву аксиолошку придику, већ идејни слој оставља семантички дифузним, наслућујући да декларативно хуманистичко решење наша епоха унутар себе уистину не може да изнађе. Узимајући све то у обзир, без устручавања можемо истаћи да како претходним романом *Лајер* (2015), тако је и овим романом Љубомир Кораћевић показао знатну књижевну културу, завидну списатељску промишљеност и скрупулозност.